

**G O D I Š N J A K
G R A D S K O G
M U Z E J A**

broj 5

V A R A Ž D I N 1975

Redakcijski odbor:

ILIJANIĆ prof. Mira, KOŠČEC prof. Ružica, KURTALJ Ivan, TOMIČIĆ prof. Jasna

Odgovorni urednik:

RUNJAK prof. Josip

u povodu 50. godišnjice Gradskog muzeja Varaždin

Prijevodi:

prof. dr. Uroić Marija (njemački), dr. Ivy Kugli-Lentić (njemački),
mr. Vitomir Belaj (njemački), Šimek prof. Marina (njemački), Rihtarić Mirena (ruski)

Lektura:

Paska prof. Bosiljka

Za sadržaj članka odgovorni su autori

ČASOPIS TISKAN U 1000 PRIMJERAKA UZ POMOĆ SIZ-a ZA KULTURU OPĆINE VARAŽDIN

T i s a k: Novinsko izdavačko i štamparsko poduzeće Varaždin

Jasna TOMIČIĆ

PEDESET GODINA POSTOJANJA GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN

»Grad Varaždin igrao je u prošlosti našeg naroda vidnu ulogu, pa je u kulturnom pogledu bio jedan od prvih naših mjesta. Razumljivo je zato da je sabrano u gradu tijekom vijekova vanredno lijepih stvari i umjetnina koje se čuvaju u posjedu grada, županije, samostana, škola, a najviše u varaždinskim starim porodicama. Treba jednom da mi Varaždinci sakupimo sve to na jednom mjestu, poredamo po stilovima-domaću i stranu radnju i umjetnost, da se vidi što je sačuvano iz prijašnjih vremena i što je Varaždin bio i kakav treba da bude danas. Prijatelji naše kulturne starine uvidjeli su kako bi bilo lijepo i korisno da se priredi Kulturno-historijska izložba starog Varaždina početkom srpnja ove godine. Umojljavamo stoga sve Varaždinke u i izvan Varaždina da podupru ovu našu akciju, kako bi se stari naš Varaždin doličnim načinom reprezentirao. Primit će se sve stvari koje su starije od 60—70 godina.«¹

Ovaj kratki apel iniciran od strane Milana Kamana, profesora gimnazijske ekstenze, potakao je oduševljene Varaždinke da organiziraju Odbor za izložbu. Za predsjednika izabran je dr Nikola Pečornik, tajnika prof. Krešimir Filić, a za blagajnika dr Emanuel Poljanić.

U vrlo kratkom razdoblju od dva mjesca, kroz novine te požrtvovnim radom Odbora, sakupljeno je mnogo vrijednih kulturnih spomenika koji su na dan otvorenja izložbe 14. 7. 1923. godine iznenadili ne samo goste, već i same Varaždinke. Izložba je bila postavljena u 8 prostorija varaždinske Gimnazije (Sl. 1) Po prvi put mnogi su Varaždinci vidjeli povelju Andrije II, Bele IV, pečat grada Varaždina potvrđen po Matiji Korvinu 1464. godine, niz drugih dokumenata vezanih uz grad i njegovu povijest, predmete cehova, (Sl. 2) povijesne portrete, knjige i dr. Pojedine obitelji, kao Horvat, Kalabar, Maixner, Pečornik, izložile su kompletne stilske sobe, dok su drugi na izložbu donijeli stare obiteljske predmete iz stakla, porculana, kositra itd. Tadašnje novine do u detalje opisuju postav soba i predmete u njima, a kako vrlo često spominju i njihove vlasnike to danas za muzej predstavlja dragocjeni podatak jer se većina tada izloženih predmeta nalazi u fundusima naših odjela. Izložbu je posjetilo mnogo kulturnih radnika iz cijele Jugoslavije. Čestitke i detaljni opisi »prve takve izložbe u Jugoslaviji«² pojavili su se u mnogim novinama Hrvatske i Slovenije. Slovenski

1. Narodno Jedinstvo br. 16, od 21. IV 1923. str. 4

2. Narodno Jedinstvo br. 18, od 5. V str. 4

muzealci su posjetili izložbu i tom prilikom u gradskoj vijećnici održali i svoj sastanak.

Na osnovu ovih izvanrednih uspjeha i interesa predložio je prof. Krešimir Filić, kasniji dugogodišnji direktor muzeja, da se osnuje »Varaždinsko muzealno društvo« kojem će osnovni zadatak biti osnivanje varaždinskog Gradskog muzeja. Prvi sastanak društva održan je već 1. 10. 1923. godine³ pa možemo reći da je tom prilikom udaren temelj današnjeg muzeja. Za predsjednika društva izabran je dr Šolc, tajnika prof. Krešimir Filić, a blagajnika dr Krajanski, dok je počasni predsjednik društva postao gradonačelnik Varaždina. Među ostalim članovima društva ističu se mnoga imena koja će svojim radom i poklonima dugo ostati vezani uz ovu ustanovu: dr Blau, prof. Košćec, Morandini, Goger, prof. Kaman, prof. Deduš, Pečenac, dr Milković, prof. Wissert. Članovi društva plaćali su članarinu od 4 K, dobrotvori 4000 K, a utemeljitelji 1000 K.

Samo što su započeli radom, sakupili su cijeli niz predmeta za muzej. Tadašnji novinar u »Narodnom jedinstvu« iznosi pedantno svaki novi predmet koji se poklanja ustanovi u osnivanju.

Da nije bilo tog oduševljenja i spremnosti Varaždinaca da se novcem i darovima pomogne Muzealno društvo, ne bi se 16. 11. 1925. godine u 10 sati mogla po prvi put otvoriti vrata muzeja (Sl. 3).

Kako je kao najpodesniji objekt za muzej bio Stari grad, prišlo se ostvarenju te želje, međutim tek 22. 9. 1925. godine društvu je za muzej dodijeljen samo jedan manji prostor. Sve se trebalo na brzinu urediti. Osim uređenja samih prostorija otvoreni su svi zazidani lukovi u dvorištu Starog grada, a za postav izrađene su vitrine. Prve muzejske prostorije bile su uglavnom u II katu. Izloženi su bili brončani topovi, zbirka cehalija, planovi i vedute Varaždina, neki Jagićevi predmeti, povijesni portreti, ljekarna, streljački ciljevi te mala arheološka zbirka. Iako ne postoje točni podaci o broju izloženih predmeta kod otvorenja muzeja, ipak se može reći da je prema opisu to bio izvanredan početak za tako kratko vrijeme rada, i to tim više jer se ništa nije moglo kupiti, već su svi predmeti bili poklon Varaždinaca. Radovima na objektu otvoren je zazidani gotički portal i po prvi put mogli su se vidjeti jedinstveni gotički reljefi u četvrtastoj kuli. Uređeno je i dvorište u Starom gradu. Želja društva bila je da se uredi i prilaz samom objektu, pa je na poziv prof. Adolfa Wisserta pozvan iz Dresdena stručnjak za hortikulturu Wilhelm Röhnick, međutim njegovo rješenje nije prihvaćeno.

Najveći problem za daljnje širenje muzeja uvijek su bila novčana sredstva, jer moramo imati na umu da se je tada ustanova uzdržavala samo od članarina Muzealnog društva. Zbog toga se čak organiziraju i tombole.

1927. godine otvorena je »Galerija historijskog portreta« u južnom traktu Starog grada (danas zbirka stakla) jer je Muzealno društvo od ministarstva unutrašnjih poslova dobilo na pohranu velike povijesne portrete iz varaždinske županije.

3. Narodno Jedinstvo br. 41 13. X. str. 3

1928. godine muzej dobiva numizmatičku zbirku te predmete Gustava Koritiča-Mrazovečkog. 1930. g. uređuje se prostor do kapelice u sakralnu zbirku, a prizemlje istočne kule pretvara se u lapidarij. Okrugla kula pretvorena je u biblioteku i uredsku prostoriju. Ista služi i danas kao biblioteka, prostor za rad istraživača te smještaj tehničkog osoblja.

Deset godina postojanja muzej proslavlja otvaranjem niza novih prostorijskih, a po prvi put izdaje i jednu svoju publikaciju, tako poznatu »Spomenicu muzeja« za čije je štampanje bio zaslužan prof. Adolf Wissert.

Zbirka cehalija toliko se s vremenom proširila da se moralo pristupiti uređenju zapadne kule u kojoj su prezentirani predmeti varaždinskog obrta u postavu kakav je sačuvan do danas.

1938. godine konačno su sakupljena sredstva da se priđe uređenju prilaza Starom gradu. Nakon niza projekata konačno je usvojen onaj koji je izradio profesor Bruno Bauer. Prvo je uređen prostor kod Kule s lančanim mostom, dat je današnji izgled Trga žrtava fašističkog terora, prilaza, dižnog mosta te grabišta.

Uz pomoć grada 1938. godine Muzealno društvo otkupljuje poznatu prethistorijsku zbirku Stjepana Vukovića, kasnijeg kustosa Prethistorijske zbirke muzeja. Prema nacrtu akademskog slikara profesora Ive Režeka napravljene su vitrine i u njima su po prvi put izloženi neprocjenjivi predmeti dugogodišnjeg istraživalačkog rada neumornog radnika.

Ideja, začeta još 1927. g., izvršena je 1939. godine kada se kao treći u Hrvatskoj otvara Izložbeni salon u Kuli s lančanim mostom. Na tom pionirskom poslu na prikupljanju umjetnina posebno su zaslužni akademski slikari Kamilo Ružička i Ivo Režek. Bio je to začetak današnje Galerije slika.

1940. godine otvara se soba s predmetima dvojice poznatih Varaždina, slaviste dr Vatroslava Jagića i povjesničara Ivana Kukuljevića Sakcinskog.

Godine rata, koje iza toga slijede, ostavile su traga i na muzeju. Najviše je bila oštećena Kula s lančanim mostom koja je dobila puni pogodak bombe.

Međutim odmah po završetku rata rad u muzeju oživljava. Već 1946. godine direktor muzeja profesor Krešimir Filić uz pomoć Narodne vlasti obnavlja oštećenu kulu, ali se u nju ne vraća postav Galerije. Sve se prekriva novim krovom, dok I kat ostaje otvoren. Još i danas nažalost taj objekt čeka na konačno rješenje. Kako Varaždin nema poseban prostor za povremene izložbe, predviđa se u Kuli s lančanim mostom uređenje Salona za izložbe.

1947. godine otvara se u I katu palače Sermage nova Galerija slika. U prekrasnom baroknom ambijentu mogu se vidjeti radovi nizozemskih majstora, domaćih slikara 19. st., radovi hrvatske moderne, te nova stremljenja u likovnoj umjetnosti, dok je jedna soba posvećena slikarima i kiparima Hrvatskog zagorja i Međimurja. Galerija danas broji oko 550 slika i skulptura te preko 1000 grafika.

Godinu dana kasnije seli se Prethistorijska zbirka u prizemlje palače Sermage. Tako muzej uz Galeriju slika dobiva i Arheološki odjel na kome

će se nakon odlaska u mirovinu dugogodišnjeg kustosa smjenjivati Tomićić prof. Željko, Šmic prof. Josip dok unatrag dvije godine odjel vodi Šimek prof. Marina. Zbog vlage, koja je zaprijetila vrijednom materijalu, moralo se pristupiti zatvaranju odjela, a privremeno će do konačnog saniranja vlage Arheološki odjel biti smješten u novouređenom prostoru u Starom gradu. To će biti otvoreno u čast 50. godišnjice.

Na inicijativu i uz pomoć Gradskog odbora SUBNOR-a Varaždin otvara se 1953. godine prvi postav NOB-a u Starom gradu. Kako se uvidjela potreba mnogo šireg postava, koji bi prikazao radnički pokret, narodno-oslobodilačku borbu i socijalističku revoluciju, te poslijeratnu izgradnju ovog kraja, 1960. g. otvara se moderan postav Muzeja narodne revolucije, u ulici Ive Lole Ribara 4. Neumorni radnici Pleše prof. Branko, Runjak prof. Josip, Strbad prof. Marija te sadašnji kustos Štager prof. Ivanka marljivo su sakupljali građu da bi se današnjim generacijama moglo dostojno prezentirati revolucionarni put i borba ovog kraja. U čast 30. godišnjice Oslobođenja zemlje i pobjede nad fašizmom sve prostorije su oličene i uređena je moderna rasvjeta, dok je osnovna koncepcija, koju je izvršio suradnik muzeja akademski slikar Vojković prof. Pavle, zadržana.

Odjelu narodne revolucije prije dvije godine priključen je i Vidović mlin-Baza I u Kućanu Gornjem. Isti je otvoren 1971. godine povodom proslave 30. godišnjice ustanka naših naroda.

1904. godine poznati varaždinski profesor Franjo Košćec počeo se baviti sakupljanjem i proučavanjem entomološkog materijala. 1954. g. on poklanja svoju vrijednu i bogatu zbirku građu Varaždinu pa se tom prilikom u palači Herzer u I katu u 6 prostorija otvara Entomološki odjel muzeja. Uz profesora u radu sudjeluje i njegova kći profesor Košćec Ružica, sadašnji kustos odjela. Iako po sakupljenom materijalu lokalnog karaktera, zbirka je svojim značenjem prešla i granice naše zemlje.

Preuzimanjem uprave od strane Ilijanić prof. Mire, odlaskom u mirovinu Krešimira Filića, Kulturno-historijski odjel smješten u Starom gradu doživljava novu modernu postavu, koncipiranu tako da se svi stilovi sačuvani na ovom terenu te povijest grada mogu kontinuirano pratiti. Istovremeno započinje Ilijanić prof. Mira radom na arhivima Varaždina, Zagreba i Austrije, kako bi se moglo pristupiti prvim konzervatorskim radovima na objektu. Već 1963/64, izvršen je prvi veći zahvat kada su otvoreni u I katu južnog trakta renesansni stropovi, a magazini u sjevernom traktu preuređuju se u uredske prostorije. U povodu 40. godišnjice muzeja u tim lijepim renesansnim prostorijama postavljena je stalna zbirka stakla. Na tom mukotrpnom radu s minimalnim sredstvima, ali velikim razumijevanjem Skupštine općine Varaždin te Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti, nastavlja se i slijedećih godina. Uređuje se kompletno krovšte, i postavlja novi gromobran, vrše se uz pomoć suradnika Jugoslavenskog instituta a kasnije Republičkog zavoda iz Beograda arheološka i arhitektonska iskopavanja kako bi se mogao izvesti elaborat prema kojem će se etapno pristupiti konačnom restauratorskom zahvatu na objektu.

Ilijanić prof. Mira nastoji sve do odlaska u mirovinu 1973. godine modernizirati postav muzeja, okuplja mlade suradnike (Mirković prof. Marija, Belaj mr. Vitomir, Hauptfeld prof. Vikica, Klemm prof. Miroslav) i oživljava rad u ustanovi.

Počinje se izdavanjem publikacije koja dobiva naziv Godišnjak Gradskog muzeja, a u kojem uz kustose muzeja surađuju i ostali stručnjaci koji se bave poviješću i kulturnim dobrima Varaždina.

U sklopu Starog grada u 4 skromne prostorije postavljena je mala Etnografska zbirka na kojoj su radili Runjak prof. Josip, Hauptfeld prof. Vikica i Belaj mr. Vitomir. Premaleni prostor ne dozvoljava da se vrijedna građa prikaže pa se u budućnosti mora planirati doličniji prostor za taj materijal (preko 1000 predmeta) koji sve više nestaje s našeg terena.

U povodu 45. godišnjice muzeja u suradnji s muzejom Joanneum iz Graza restaurirano je nekoliko vrijednih eksponata (puške, brave, helebarda) a postavljena je bila i Izložba s prikazom povijesti grada Varaždina.

1973. godine sredstvima Zajednice za kulturu i Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti, na osnovu dotadašnjih istraživanja izvodi se prema elaboratu ing. Ribnikara iz Ljubljane statička sanacija Starog grada. Podbetonirano je cijelo jugozapadno krilo, izvedeni su serklaži u I katu, izmijenjeni su stropovi u sjevernom krilu, spojen je željeznom armaturom arkadni zid malog dvorišta, serklaž na istočnoj kuli i injektiran je strop kapelice. Tom prilikom u kapelici pronađene su pod slojem boje renesansne freske jedinstvene u ovom dijelu Hrvatske.

Paralelno sa čisto građevinskim problemima, koje zahtijeva tako vrijedan objekat, muzej je nastavio obavljati svoju osnovnu funkciju sakupljanja, obrade i prezentiranja materijala. Nastoji se otkupom obogatiti fundus muzeja, naročito s predmetima koje muzej ne posjeduje. Organiziraju se mnoge izložbe na svim odjelima, drže se predavanja u ustanovi i van nje, pomaže se đacima, studentima i naučnim radnicima koji rade na problemima Varaždina.

Nakon pedeset godina postojanja možemo s ponosom konstatirati da je ova ustanova od skromnog početka prerasla u poznatu instituciju s 13 radnika, 7 odjela smještenih u 5 objekata, da ima biblioteku s 20.000 svezaka i oko 60.000 eksponata.

Uz već spomenute stručnjake muzeja moramo ovom prilikom spomenuti i one koji su kraće vrijeme djelovali u ovoj ustanovi kao Leskošek Vilim, akademski slikar, sada direktor muzeja Dvor Trakošćan, Zlamalik prof. Vilko, sada direktor Štrosmajerove galerije u Zagrebu i Brlić Ante direktor Gradskog muzeja Vukovar.

U momentu kada slavimo 50. godišnjicu, konstatiramo da sav trud stručnjaka ove ustanove ne bi ni u kom slučaju mogao biti obavljen da tu nisu bili prisutni i mnogi pomoćni radnici, bibliotekari, čuvari izložbi i vodiči koji su svojim nesebičnim zalaganjem i ljubavlju za taj stari materijal pridonijeli da je varaždinski Gradski muzej ono što danas predstavlja. Nevjerojatnim entuzijazmom taj posao su obavljali bračni par Kraljić, Lujzika Terstenjak, Mirko Lednicki, Stjepan Gotal, Jula Klarić, Franjo Šafarić, a još uvijek ga obavljaju braća Drago, Josip i Ivan Posel, Marija Juras, Josipa Bratković, Jagica Rakinić i Nedjeljka Banić.

Mnogi od njih su i nakon odlaska u mirovinu ostali uz nas i pomagali nam.

Svojom savjesnošću i razumnim raspolaganjem novca sve financijske poslove u muzeju već niz godina obavlja tajnik muzeja Justinka Rajić.

50. godišnjica muzeja i akcije, koje će za tu priliku biti provedene, bit će samo poticaj za daljnji rad, a uspjesi ljudi, koji su svojim radom i zalaganjem stvorili renome ovoj ustanovi, zadužuju nas, sadašnje radnike muzeja, da se još više posvetimo tom poslu i da još više unaprijedimo muzej.

Cijeli kolektiv Gradskog muzeja zahvaljuje se na razumijevanju Skupštini općine Varaždin i predsjedniku Ćirilu Grabrovcu, pokrovitelju ove naše proslave, Interesnoj zajednici za kulturu i radnim organizacijama, što su nam omogućili da tu obljetnicu dostojno obilježimo.

FÜNFZIG JAHRE SEIT DEM BESTEHEN DES STADTMUSEUMS VARAŽDIN

Der Gymnasialprofessor Milan Kaman machte im Jahre 1923 den Vorschlag, eine Kulturhistorische Ausstellung zu organisieren. Unter dem Vorsitz von Dr. Nikola Pečornik und dem Sekretär Prof. Krešimir Filić, dem späteren langjährigen Direktor des Museums, hatte die Ausstellung einen ausserordentlichen Erfolg. Daraus ergab sich der Entschluss, ein Museum in Varaždin zu gründen. Als idealste Stätte bot sich die Alte Burg (Stari grad) an, in der die Varaždiner Gemeinde dem Museumsverein einige Räumlichkeiten zuteilte. Am 16. 11. 1925 öffneten sich feierlich die Pforten des Museums, zur Schau standen Pläne und Veduten von Varaždin, eine Kapelle mit sakralen Sammelstücken, Schiessscheiben, Porzellan, eine Apotheke, eine Sammlung von Zunftgegenständen und eine kleine Zusammenstellung archäologischer Fundstücke. Gleichzeitig bemühte man sich um die Instandsetzung des Objekts selbst, vornehmlich des gotischen Turms wo man gotische Portale entdeckt hatte.

Schon 1927 erweiterte das Museum seine Aufstellung durch eine Sammlung historischer Porträte im Südtrakt der alten Burg. Es folgten im Jahre 1928 eine kleine numismatische Sammlung, ein Biedermeiersalon und Gegenstände von Dr. Vatroslav Jagić. Die 10. Jahresfeier beging das Museum mit der Eröffnung einiger neuer Räumlichkeiten und der Herausgabe einer Erstpublikation »Spomenica varaždinskog muzeja« (Denkschrift des Varaždiner Museums).

Im Jahre 1937 wurde die berühmte Sammlung von Zunftgegenständen im Westturm geordnet, man begann auch Grünflächen um das Objekt selbst anzulegen. Durch den Abkauf der vorhistorischen Sammlung von Stjepan Vuković im Jahre 1938 war der Grundstock der späteren Archäologischen Abteilung geschaffen, die sich seit dem Jahr 1948 im Erdgeschoss des Palais Sermage befindet.

Im Jahre 1939 ist Varaždin zu einer Bildergalerie gekommen. Die bekannten Künstler Kamilo Ružička und Ivo Režek setzten sich für das Einsammeln von Kunstwerken ein, und so konnte schliesslich die Galerie im Turm mit der Kettenbrücke eröffnet werden. Dieser aber erlitt im Laufe des Zweiten Weltkriegs Schaden, und

die Galerie wurde im Jahre 1947. in 7 Räume des Palais Sermage übersiedelt. Nach dem Krieg entwickelte sich rasch eine rege Tätigkeit im Museum. Die Aufstellung wurden oft gewechselt, denn ein steter Abkauf und Schenkungen ermöglichten eine sich fortsetzende, nach Stilarten geordnete Einteilung. Auch eine Abteilung über den Volksbefreiungskampf, der Ausgangspunkt des heutigen Museums der Volksrevolution, fand da ihren Platz.

Im Jahre 1973 wurde zur Abteilung der Volksrevolution auch die Vidović-Mühle — Basis I in Kučan Gornji hinzugefügt.

Die Frucht langjähriger fleissiger Sammeltätigkeit des Varaždiner Proforsors Franjo Košćec ging in das Eigentum des Stadtmuseums über und ist so zum Keim der interessanten Entomologischen Abteilung geworden.

Nachdem die Verwaltung Prof. Mira Ilijanić übernommen hat, werden abermals Umänderungen aufgrund neuer, moderner museologischer Prinzipien in der kulturhistorischen Abteilung der Alten Burg durchgeführt. Intensiv wird das Studium der Archivalien über die Alte Burg und Varaždin betrieben. Aus diesen Forschungen ergeben sich neue Restaurationsarbeiten am Objekt. Schon 1963/64 sind Magazine und Amtsräume eingerichtet worden, der Südtrakt, in dem man Renaissance-Zimmerdecken vorgefunden hatte, wurde zum Ausstellungsraum umgewandelt. Eine Sammlung in Glas fand da im Jahre 1965 ihren Platz. Arbeiten am Dachstuhl wurden in Angriff genommen, ferner architektonische und archäologische Ausgrabungen, Aufnahmen von Lichtbildern, und 1973 machte man einem kompletten statischen Eingriff. Bei den Arbeiten an der Kapelle in der Alten Burg wurden Renaissance-Fresken vorgefunden.

Im Rahmen des Museums befindet sich eine bescheidene Ethnographische Sammlung mit Gegenständen materieller Umgebung von Varaždin.

Aus einem ursprünglich kleinen, anspruchlosen Museum entwickelte sich bis heute das Stadtmuseum Varaždin zu einer Einrichtung mit 7 Abteilungen, 13 Arbeitern und 60.000 Exponaten.

Mit Hilfe der Versammlung der Gemeinde Varaždin und allen Werkstätigen von Varaždin wird das Stadtmuseum seine intensive Arbeit zur weiteren Steigerung der Tätigkeit im Museum fortsetzen. Dazu sind die Arbeiter des Museums durch die 50 erfolgreiche Jahre des Bestehens und Wirkens dieser Institution verpflichtet.